

N:o 166.

Af Herr Petter Persson: Om skrifvelse till Kongl. Maj:t, rörande utredning i fråga om dispositionsrätten till vissa uppgifna hemman i Stanstorps by af Bara härad och Malmöhus län.

I ett inträdestal, hållet i Kongl. Vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien den 8 December 1829 af Biskopen Wilhelm Faxé, förekomma åtskilliga upplysningar om ett brödragille, benämndt »*Sodalitium clericorum majus, in honorem beatæ Virginis Mariæ, S. Laurentii et S. Brigittæ institutum*», som stiftades mellan åren 1373 och 1379 och som ännu existerar, innehafvande åtskilliga hemman, hvaraf nu endast 3 personer, kyrkoherden i S:t Peders kloster och begge komministrarne vid Lunds domkyrkoförsamling, taga inkomsterna, utan att lemna någon redogörelse hvartill dessa medel användas, då numera, som jag strax skall visa, detta sodalitium i våra dagar icke lär kunna uppfylla det syftemål, hvartill det ursprungligen varit afsedt, nemligen »att befördra tidens närmare och förtroigare samband med den romersk-katolska kyrkan».

Det lundensiska sodalitium var helgadt åt Jungfru Maria, den helige Laurentius och den heliga Brigitta. Derföre voro flerfaldiga messor för brödraskapet föreskrifna. På Brigittadagen, den 7 Oktober, skulle en högtidlig messa hållas af praepositus sjelf, och samtliga bröderna borde dervid vara tillstädes, bedja och offra. Uteblifvande eller för sen ankomst bestraffades med böter. När en broder dog, skulle alla bröderna samlas. Hade den bortgångne varit presbyter, skulle hans lik bäras till kyrkan af fyra presbyteri, i annat fall af fyra lekbröder, allt under böner och sång. I kyrkan höllos vigilier, messor och offringar. En prest fick sju vigilier och messor, en lekman tvenne. Den sålunda föreskrifna gudstjensten skulle hållas i domkyrkan.

Till underhållande af ett altare, af en vikarius och hvad mera för sällskapet var viktigt, behöfdes medel. Sällskapet var, liksom andra liknande

inrättningar under medeltiden, omtänksamt att förvärfva sig sådana. Hvad som sällskapet bestämde, utgjordes af ledamöternas inträdesafgifter, böter, offer på altaret, gåfvor och i synnerhet testamenten, som redan tidigt satte sällskapet i besittning af flera fastigheter så väl i staden som på landet. Det var förvaltningen af denna lösa och fasta egendom, som de så kallade prokuratorerna skulle besörja.

År 1523 på Margaretadagen erhöll sällskapet genom ett fastighetsbyte sex hemman, hvartera om $\frac{1}{2}$ mantal i Stanstorps by i Nefvitshögs socken och Bara härad af Malmöhus län. Dessa hemman hade förut tillhört Henric Krumdige till Valden, riddare, landsdomare i Skåne. Till sodalitiium hade Hans Hore, vikarius i Lunds domkyrka, förärat ett hus i Malmö. Detta hus fick Krumdige i stället för de nämnda hemmanen mot någon mellangift i penningar samt betingade sig »rättighet att han och hans anförvandter skulle vara medlemmar af sodalitiium, och att för deras själar messor skulle läsas vid prestegilletts altare en gång om veckan, nemligen måndagen, till evig tid».

Sodalitiium lundense fortfor att vara till äfven efter reformationen och vara i besittning af sin fasta och lösa egendom, att upptaga medlemmar, att tillsätta præpositi och prokuratorer, hvilka af sina befattningar hade icke ringa förmåner, och äfven att tillförordna vikarier vid dess altare i domkyrkan. Ledamöternas antal under Petri Seberi præpositur 1551—1559 var 35 personer, de flesta prester, några lekmän och äfven några qvinnor. Derefter minskades antalet medlemmar, så att omkring 1672 bestod sällskapet af endast 5 à 6 personer, och i närvarande tid af blott 3, som äro prester.

Hvad de omnämnda hemmanen beträffar, var det en lång tid som arrendatorerna betalte städja, hvarefter en obetydlig årlig ränta erlades. År 1816 uppstod en tvist om rättigheten att bruka dessa hemman, hvilken slutades sålunda att Kongl. Maj:t genom resolution den 6 Maj 1819 förordnade, att de dåvarande brukarne finge behålla hemmanen, så länge deras lifstidsstädja varar och de sina skyldigheter fullgöra, men att sedermera hemmanen på 30 år skola bortarrenderas, i likhet med hvad förut om Lunds akademis prebendehemman var stadgadt.

En tid ansågos biskoparne som sjelfskrifne præpositi och utdelade i egenkap af sådana rättighet att inträda i sodalitiium. Att icke nu för tiden någon får rättighet att inträda i sodalitiium utom de tre förstnämnde ledamöterna är icke att undra öfver, när man vet, att då skulle inkomsterna komma att delas mellan flere medlemmar, och det hade för nutidens sodalitiium icke varit förmånligt. Ostridigt är, att sällskapet har många gånger större inkomster af de nämnde hemmanen än fordomdags, och det kan ställas i fråga med hvad rätt ifrågavarande tre personer mottaga arrendemedlen från

dessa hemman, då de vilkor, som utgöra sodalitiis syfte, icke få eller kunna af dem uppfyllas.

På grund af hvad nu blifvit anfördt, hemställer jag vördsamt,

att Riksdagen måtte besluta afåtande till Kongl. Maj:t af underdånig skrifvelse med anhållan, att Kongl. Maj:t ville vidtaga erforderliga åtgärder för undersökning och utredning om dispositionsrätten till sex hemman, hvardera om $\frac{1}{2}$ mantal i Stanstorps by i Nefvitshögs socken och Bara härad af Malmöhus län, som hittills stått under förvaltning af »sodalitium lundense», och om icke behållningen af dessa hemman m. m. rätteligen bör komma staten och det allmänna till godo.

Om remiss till vederbörligt Utskott anhålles.

Stockholm den 15 Februari 1881.

Petter Persson.

Bilaga.

Transsumt af Kammarkollegii utlåtande den 27 Januari 1874, angående lönereglering för presterskapet vid Lunds domkyrkoförsamling i Malmöhus län.

»Det finnes slutligen ännu en inkomst för komministrarne i Lund, hvarom endast skymtvis något i de nådigst remitterade handlingarna förekommer, nemligen afkastningen af några hemman, som de åtnjuta, icke i egenskap af komministrar, utan såsom medlemmar af ett så kalladt »sodalitium lundense», hvarföre den ock hvarken af dem såsom löneinkomst uppgifvits, eller af kommitterade, församlingarna eller nämnden tagits i beräkning. Detta har emellertid föranlett Kollegium att genom Eders Kongl. Maj:ts

Befallningshafvande söka upplysning om beskaffenheten af detta sodalitium och på hvilken grund komministrarne i Lund äro medlemmar deraf, om namnen och behållna inkomsten af de hemman de i denna egenskap innehafva samt huruvida och emot hvilka förpligtelser dessa hemman äro komministrarne för all framtid tillförsäkrade. Till svar härå har erhållits en af komministrarne A. Kahl och V. Humbla undertecknad skrift, hvaraf inhemtas, att sodalitium lundense är en kvarlefva af ett urgammalt brödragille, hvilket under namn af »Sodalitium majus lundense Beatæ Mariæ Virginis» funnits till sedan 1300-talet, hvars ordinarie medlemmar, fratres clerici, under katolska tiden varit till antalet tretton, men efter reformationen och från år 1676 reducerats till tre, nemligen kyrkoherden i S:t Peders klosterns pastorat och begge komministrarne vid domkyrkoförsamlingen; att detta brödragilles verksamhet numera vore inskränkt till förvaltningen af tvenne fromma stiftelser, den Torslovska grundad af en frater sodaliti, förenämnde S. Torslov år 1692, och den Flormanska af professor A. Florman år 1835, men att grunden till brödragillet fortfarande tillvaro vore att söka i dess jordegendom, bestående i sex hemman, hvardera om $\frac{1}{2}$ mantal i Stanstorps by, i Nefvitshögs socken och Bara härad af Malmöhus län, hvilka enligt ett bifogadt »mageskifte-» eller bytesbref, utfärdadt af danske riksrådet Henric Krumdige år 1523, blifvit gillet tillagda för själamessors läsande och så mycket mindre kunde af dennes arfvingar eller rättsinnehafvare, om sådane funnes, numera reklameras, som han förbundit sig att, om hemmanen genom rättegång gillet frånvunnes, meddela detsamma full ersättning; samt att af ifrågavarande hemman N:is 3 och 5 Stanstorp innehades af förste komministern och gifve i årligt arrende 632 kubikfot, 8 kannor spannmål, en tredjedel råg, en tredjedel korn och en tredjedel hafra, samt N:is 2 och 4 ibidem af andre komministern, som deraf i arrende uppure 600 kubikfot, 8 kannor, hälften råg och hälften korn, 50 kubikfot, 4 kannor hafra och 100 riksdaler riksmünt i penningar. Uti ett annat på Kollegii underdåniga utlåtande beroende mål angående afsättning af en del af årliga inkomsterna af sodaliti hemmanen till en pensions- och stipendiistiftelse har vidare blifvit upplyst, att inskränknigen af de ursprungliga tretton presterliga medlemmarne i gillet till de nuvarande trenne härrört af klostrens och canonicatens efter reformationen skedda indragning samt domkyrkoförsamlingens pastorsembetes förläggande såsom prebende till Lunds universitets teologiska fakultet, hvarigenom inga andra medlemmar återstodo än kyrkoherden i S:t Peders kloster, den enda öfverblifna af Lunds många klosterkyrkor, ehuru denna blifvit förvandlad till sockenkyrka för en landtförsamling, samt »öfverste och nederste kapellanen» vid Lunds domkyrkoförsamling; äfvensom att gillesbrödernes åligganden enligt gilletts statuter varit att »missam celebrare, legere evangelium et epistolam,

habere orationes et exequias defunctorum», således intet annat än hvad som i allt fall hörde till katolska gudstjensten, men att, sedan denna med dess själamessor blifvit afskaffad, gillet medlemmar år 1562 öfverenskommit att årligen gifva 15 mark danske till predikstolen och kapellanen i Lund, på det att gudstjensten derigenom måtte förökas och gillet blifva vid makt. Häraf värdes Eders Kongl. Maj:t i nåder inhemta, att ifrågavarande brödragille är en rent katolsk inrättning, som bort vid reformationens införande upphöra; att dess jordegendom, på grund af riksdagsbeslutet i Köpenhamn år 1536, varit underkastad reklamation af vederbörande fordne egare eller deras rättsinnehafvare, enär ändamålet med donationen deraf, nemligen själamessors läsande, numera icke kunde uppfyllas, hvaremot ofvannämnda förbindelse i Henric Krumdiges bytesbref ingalunda utgjort något hinder, emedan denna endast hade afseende på den händelse att egendomen af någon annan anledning frånvunnes brödragillet; att gillet försök att skydda sin existens genom det obetydliga anslaget till gudstjensternas förökande i domkyrkan desto hellre var blott en illusorisk förevändning som den kapellan, hvilken detta anslag kunnat tilldelas, i allt fall både var tienstgöringsskyldig derstädes och såsom medlem af gillet deraf uppbar långt större inkomster, samt att förvaltningen af de vida senare tillkomna Torslovska och Flormanska donationerna, hvarför gillet ledamöter förmodligen äro berättigade till provisions åtnjutande, icke heller förmår förläna en så beskaffad inrättning som denna någon ökad befogenhet. De gillet tillhöriga hemmans afkastning utgör i grunden ingenting annat än en hittills af staten ignorerad inkomst för kyrkoherden i S:t Peders kloster och komministrarne i Lund, för hvars åtnjutande desse icke äro förpligtade till annat än samma presterliga tienstgöring, som dem eljest i allt fall skulle åligga; och Kollegium får i underdånighet erinra, att vid den lönereglering för bemälda kyrkoherde, som af Kongl. Maj:t den 10 November 1865 i nåder fastställdes, icke på ringaste sätt antydes, att han var i besittning af några sådana hemman, hvarföre han ock säkert derigenom åtnjuter öfver 1,000 riksdaler högre inkomst än vid berörde lönereglering förutsattes. Om nu ock någon reduktion af brödragillet jordegendom icke vidare bör ifrågakomma, anser Kollegium likväl i underdånighet ofvanberörda hemman N:is 2, 3, 4 och 5 Stanstorp icke kunna betraktas annorlunda än hvarje annan åt komministrarne i Lund anslagen inkomst och alltså böra vid nu förevarande lönereglering tagas i beräkning, hvilket dock icke torde förhindra användandet af någon mindre del af arrendeinkomsterna deraf till en pensions- och stipendiistiftelse, om skäl dertill förefinnes, hvarom Kollegium får tillfälle att framdeles i underdånighet yttra sig».

De till målet hörande handlingar bifogas underdånigst och Kammarkollegium framhärdar med djupaste vördnad, trohet och nit,

Stormäktigste, Allernådigste Konung!

Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste, tropligtigste
tjenare och undersåter

C. J. THYSELIUS.

Tönnes Hellm. Wrangel.
Referent.

Fr. Bergström.

J. K. M. Martin. J. Löfdahl.

Rätt transsummeradt betygar:

ex officio

J. Schröderheim,

Registrator i Kongl. Ecklesiastikdepartementet.

N:o 167.

Af Herr A. P. Lind: Om ändringar i 87, 88 §§ samt upphävande eller ändring af 114 § Regeringsformen.

Vid innevarande riksdag har jag framlagt förslag (se motion i Andra Kammaren N:o 95), att Riksdagen ville för sin del besluta, att Kongl. förordningen af den 16 November 1863 om allmänt kyrkomöte måtte till hela sitt

Bih. till Riksd. Prot. 1881. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 21 Häft. 2